

**Ayollar jinoyatchiligi profilaktikasining chora-tadbirlari tushunchasi,
mohiyati, turlari va o`ziga xos xususiyatlari**

Muallif : Po`latov Amirbek Izzat o`g`li

Usmonov Jaloliddin Sherzod o`g`li

Key words: *xotin-qizlar , ayollar , jinoyat , jinoyatchilik, tushuncha.*

Anotatsiya: *Ushbu ilmiy asoslangan maqolada xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarining sodir etilish sabablari , ularning kelib chiqishiga olib kelayotgan muammolar hamda , turli olimlarning fikr muloxazalari keltirib o`tilgan.*

Abstract: *In this scientifically-based article, the causes of crimes committed by women, the problems that lead to their origin, and the opinions of various scientists are cited.*

Erkaklar va ayollar o`rtasida jinoyatchilikning farqlarini tushuntirishda, odatda, jinoyatchilikning ijtimoiy va biologik hususiyatidagi sabablariga e`tibor beriladi. Umuman olganda bunday farqlash an`anaga ko`ra jinoiy xulq - atvorni tushuntirishga nisbatan umumiy yondashuvlarga ham hosdir. Ayollar o`rtasidagi jinoyatchilik jinoyatchilikning mustaqil elementi sifatida o`rganishga XIX asrning ikkinchi yarmida asos solingan bo`lib, ushbu masalaga dastlab Lamber Adolf jak Kettle (1796-1874) va Chezare Lombrozo (1836-1909) e`tibor bergan.

Ilmiy statistika asoschilaridan biri, belgiyalik sotsiolog va kriminolog A.Kettle jinoyatning rivojlanish qonuniyatlarini tushuntirishga harakat qilib, “jinoyat sodir etishga moyillik odamning Yoshi, jinsi, kasbi, ma`lumot darajasi, yilning mavsumi va boshqalarga bog`liq bo`ladi”¹, degan xulosaga keldi. U erkaklar va ayollar o`rtasida jinoyatchilikdagi farqlarni faqat jinslarning jismoniy rivojlanishidagi farq bilan tushuntiribgina qolmay, ayollarning deviant xulq -

¹Kettle. A . Chelovek i razvitie yego sposobnostey. Spb,1865.S.7-8.

atvorini ijtimoiy turmushdan uzilganlik, oilaviy majburiyatlar doirasida o‘ralashib qolganlik bilan ham izohladi. Ketlening fikricha, jinoyatchilikga moyillik erkaklarda ayollarga nisbatan kuchliroq namoyon bo‘ladi, chunki ayollar ko‘p jihatdan his - tuyg‘ular ta’siri ostida bo‘ladi, ularga sharm-hayo va kamtarlik hosdir, Shuningdek, o‘zining ijtimoiy qaramligi va yolg‘izligi tufayli ular jinoyat sodir etish uchun kamroq imkoniyatga ega bo‘ladi;

bundan tashqari o‘zining jismoniy zaifligi tufayli ular ya’ni ayollar jinoyatchilikga turtki beradigan holatlardan doim ham foydalana olmaydilar.

Jinoiy hulq - atvorning vujudga kelishiga ijtimoiy muhit sababchi, ayollarning biologik hususiyatlari jinoyatlarning alohida turlarini belgilagan yoki ayrim hollarda ularning miqdor ko‘rsatkichlarini chegaralagan holda, bu jinoyatlar sodir etilishining sababi hisoblanmaydi, degan fikrni ilgari surdi. Shu bilan bir vaqtda, ayollarning turmushdagi har xil qiyinchiliklardan hamda muammolardan ruhiy jihatdan kamroq himoyalanganligini ham hisobga olmasak bo‘lmaydi ², deydi A.Ketle.

Antropologik maktab vakillari – Ch.Lambrozo va uning Rossiyadagi izdoshi T.N.Tarnovskaya bu hodisani bir qadar boshqacha tuShuntiradilar³. CH.Lambrozo ayollar o‘rtasida jinoyatning jadalligi erkaklarnikiga nisbatan past ekanligi, ayol organizmining o‘ziga hosligi, ayol tabiati va uning ma’lum darajada “biologik norasoligi” bilan izohladi. Lambrozoning mashhur g‘oyalaridan yana biri bu ayollarning tajovuzkorligiga sabab ularga nisbatan erlarining xiyonat qilishlari haqidagi fikrni ilgari surgan. Lambrozo tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarning natijasiga ko‘ra, jinoyat sodir etganligi uchun qamoqqa olingan 80 nafar ayollardan 71 tasi jinoyatni ana Shu vaziyatga tushgan holatda sodir etganligi aniqlandi. Jumladan, jahon sud amaliyotida Shunday hodisalar ham ma’lumki, yuqorida zikr etilgan holatda ayollar tomonidan qasddan shaxsga

² Kriminologiya. M.,2007.674.B.

³ Lombrozo Ch. Jenschina - prestupnitsa i prostitutka. Kiev,1902; Lambrozo Ch . Laski L. Politicheskaya prestupnost i revolyusiya.Spb,1906. Tamovskaya P.N Jenschini – ubitsiy.Spb.1902

qarshi sodir etilgan jinoyatlar uchun chiqarilgan hukmni yumshatish uchun xizmat qilgan.

Ayollar tomonidan sodir etilgan qasddan odam o'ldirish har doim ham kriminologlarning e'tiborini tortib kelgan, zotan, ayollar tomonidan sodir etiladigan odam o'ldirish va boshqa zo'rlik ishlatib amalga oshiriladigan jinoyatlarning darajasi nisbatan yuqori ekanligi ancha oldin aniqlangan.

P.N.Tarnovskaya asosan Rossiyaning yevropa qismi markazida yashovchi 160 nafar odam o'ldirgan ayollarning shaxsi va xulq-atvorini puxta va mufassal o'rganib chiqdi. Barcha jinoyatlarni antropologik tekshiruvlardan o'tkazildi, ko'pchiligining esa ko'rish, eshitish, hid va ta'm bilish, umumiy va og'riqni his qilish qobiliyatlari tekshirilib ko'rildi. Mazkur ayollar va ularning oilalarining o'tmishdagi hayoti, jumladan, kasbiy kasalliklari, fe'l - atvor, nimaga moyilliklari va odatlari haqidagi ma'lumotlar, Shuningdek, huquqbuzarlar bilan suhbatlashish jarayonida olingan psixologik ma'lumotlar to'plandi.

Olingan ma'lumotlar va qiyosiy tahlillar asosida P.Tarnovskaya jinoyatchi va jinoyatchi bo'lmagan ayollar o'rtasida, Shuningdek, qotillarning alohida turlari o'rtasida antropologik hususiyatdagi ayrim farqlar mavjud, degan xulosaga keldi. Uning fikricha, bosh chanog'i nisbatan yaxshi rivojlanmagan va hajman kichik bo'lgan, "nasl buzilishining ko'p sonli anatomik holatlari - yuz, bosh, quloq, tish distrofiyalari ko'rinib turgan, sezgi organlarining faoliyatida o'zgarishlar sodir bo'lgan, yomon irsiyatdan yanada tubanlashgan qotil ayollar ruhiy va jinsiy jihatdan juda katta kamchiliklarga ega bo'ladilar. Qiziqqon va jizzaki va ma'naviy zaif, yaxshi - yomon ishning farqiga bormaydigan, ruhiy va asab kasalliklari bilan kasallangan jinoyatchi ayollar chindan ham o'sib kelayotgan avlodining zaiflashgan yoki o'zgargan hayot energiyasining o'ziga hos noraso mahsulotni tashkil etadi. Bular homiladorlikning birinchi kunlaridanoq noto'g'ri rivojlangan odamlardir".

G'ayriqonuniy xulq - atvor shakllanadigan mikroijtimoiy muhitni baholashda ayollar o'rtasida jinoyatningda mavjud doimiy yoki vaqtincha yashash joyi bilan bog'liq tafovutlarga ham to'xtalib o'tish kerak. Bunday

tafovutlar, masalan, shaharlarda va qishloq joylarida ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarni tavsiflaydi.

Ayollar o'rtasida jinoyatchilikni o'rgangan tadqiqodchilar qishloq joylarida bunday jinoyatchilik darajasi ancha pastligini ilgari xam qayd etganlar⁴.

Bu, jumladan, ijtimoiy muhitdagi omillarning ta'siri bilan ham izohlanadi. Shaharda insonning xulq - atvori ustidan yaqin maishiy muhitning nazorati ancha zaiflashadi, bu esa, ta'biyki, g'ayriqonuniy qilmishlar sodir etilishini engillashtiradi. Qishloq joylarida shaharga nisbatan mustahkam ijtimoiy aloqalarning saqlanib qolganligi o'z holicha ijtimoiy nazorat elementi bo'lib xizmat qiladi va umumiy ijtimoiy - psixologik o'zaro bog'liqlik bilan hisoblashishga majbur qiladi. Y.D.Bluvshteynning fikricha, qishloq sharoitlarida shaxs o'z xulq - atvorini o'zini qurshagan odamlarning qarashlariga muvofiqlashtirishini onglilikdan ham ko'ra ko'proq konformizm, ya'ni murosasizlikning ifodasi deb bilish kerak. O'zi ko'nikkan muhit bilan aloqani yo'qotgach, qishloq aholisining vakili zararli ta'sirlarga juda oson berilishining sababi Shu bilan izohlanadi⁵.

Qishloqda yashaydigan ayollarning jinoiy faolligi ancha past. Binobarin, ular tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar doirasi ham ancha tor. Qishloqda xotin – qizlarning savdo va umumiy ovqatlanish sohalarida bandligi bilan bog'liq xo'jalik va xizmat vazifasi bilan bog'liq, Shuningdek, o'zganing mulkini talon – taroj qilish jinoyatlaridir.

Foydalanilgan Adabiyotlar

<https://prezident.uz> (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti)

<http://akadmvd.uz> (O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi)

<http://lex.uz> (O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy

⁴ Gabiani A.A. Prestupnost sredi jenshin.- Tbilisi, 1986. – 74 S.

⁵ Bluvshteyn Yu.D. Teoriticheskie voprosiy statisticheskogo izucheniya lichnosti prestupnika.Avtoref.diss.kand.nauk. – M.,1968. – s.13.

bazasi)

[http:// www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz) (Axborot ta'lim tarmog'i)

[http:// www.tsul.uz](http://www.tsul.uz) (Toshkent Davlat Yuridik Universiteti sayti)

<https://gazeta.uz/uzc/news/uzbnews> (Gazeta)

<https://stat.uz> (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika qo'mitasi sayti)